

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ БОЖХОНА ҚОИДАЛАРНИ БУЗИШ БИЛАН БОҒЛИҚ ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ МАХСУС ПРОФИЛАКТИКАСИ ФАОЛИЯТИ (ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ МИСОЛИДА)

Норбутаев Эркин Хурозович

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси профессори в.б.

Худойбердиев Сардор Отабек ўғли

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17748765>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 24-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 28-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

профилактика инспектори,
божхона қоидалари,
контрабанда, махсус
профилактика, чегара
хавфсизлиги, ахборот
алмашинуви, хорижий
тажриба, ҳуқуқбузарликлар.

ABSTRACT

Ушбу мақолада профилактика инспекторининг божхона қоидаларини бузиш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларнинг махсус профилактикасини амалга оширишдаги ўрни хорижий давлатлар тажрибаси мисолида ўрганилган. Тадқиқотда божхона соҳасида учрайдиган ҳуқуқбузарликларнинг турлари, улар юзага келишига таъсир этувчи омиллар, контрабанда, ноқонуний товар айирбошлаш, чекловларни бузиш ва декларациядан қочиш каби ҳолатлар таҳлил қилинган. Мақолада профилактика инспектори, божхона органлари, чегара хизматлари ва маҳаллий ҳудудий тузилмалар ўртасидаги ҳамкорлик механизми, ахборот алмашинуви, хавф гуруҳини аниқлаш ва ҳуқуқбузарликларни барвақт олдини олиш усуллари ёритилган. Шунингдек, АҚШ, Европа Ижтимоий Иттифоқи, Канада ва Жанубий Корея каби давлатларда божхона профилактикасида қўлланилаётган инновацион тажрибалар ва уларнинг миллий амалиётга татбиқи бўйича таклифлар берилди.

Божхона қоидаларини бузиш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар — мамлакат хавфсизлиги, иқтисодий барқарорлик ва фуқаролар фаровонлигига жиддий таъсир кўрсатадиган мураккаб ҳуқуқий-ижтимоий ҳодисадир. Контрабанда, товарларни яширинча олиб кириш, декларациялашдан қочиш, лицензиясиз савдо, четдан келадиган маҳсулотларнинг санитария талабларига мос келмаслиги каби ҳуқуқбузарликлар нафақат иқтисодий зарар келтиради, балки жинорий гуруҳларнинг фаоллашувига ҳам замин яратади. Шу боис ушбу соҳада профилактика тадбирларини кучайтириш, барвақт аниқлаш ва ҳуқуқбузарликлар хавфини камайитиришда профилактика инспектори фаолияти катта аҳамиятга эга.

Профилактика инспектори ўз хизмат фаолиятида божхона органлари билан яқин ҳамкорликда бўлиб, ҳуқуқбузарликлар сабаб ва шарт-шароитларини ўрганади, таҳлил қилади ва хавфли шахслар ёки гуруҳларни аниқлашга хизмат қиладиган маълумотларни тўплайди. Айниқса, ҳудудлар бўйича контрабандага мойил йўналишлар, чекка қишлоқлардан чегарага борувчи ноқонуний йўллар, аҳоли ўртасида тарқалган қонун талабларини билмаслик, ёлғон маълумот бериш каби ҳолатлар профилактика усуллари мақсадли ташкил этиш зарурлигини кўрсатади.

Хорижий давлатлар амалиёти таҳлилидан маълум бўлишича, божхона соҳасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда полиция ва божхона тузилмалари ўртасидаги интеграция, электрон маълумот алмашинуви, хавфни баҳолаш (риск ассессмент), таҳлил дастурлари ва мониторинг платформаларидан фойдаланиш юқори самара бермоқда.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 227- ва 227¹-моддалари божхона назорати зонаси режимини бузиш, божхона чегарасини кесиб ўтганлик тўғрисида хабар бермаслик, товар ва транспорт воситаларини белгиланган жойга ва вақтда етказиб бермаслик каби ҳуқуқбузарликларнинг маъмурий жавобгарлигини белгилайди. Давлат божхона қўмитаси ва ИИБ маълумотларига кўра, 2025 йилда республикада 227- ва 227¹-моддалар бўйича 38 400 та маъмурий баённома тузилади, бу 2024 йилга нисбатан 19,7 % га кўпдир. Ушбу ҳуқуқбузарликларнинг 71 %и чегарага яқин ҳудудларда (Қорақалпоғистон, Хоразм, Сурхондарё, Жиззах, Наманган вилоятлари) ва Тошкент шаҳрининг Сергели, Бектемир, Учтепа туманларида содир этилади. Энг муҳими – таҳлиллар шуни кўрсатадики, бу ҳуқуқбузарликларнинг 84 %и такрорий характерга эга ва уларнинг аксарияти профилактика инспекторининг маъмурий ҳудудида яшовчи, олдиндан маълум бўлган шахслар томонидан содир этилади. Демак, божхона қоидаларини бузиш билан боғлиқ маъмурий ҳуқуқбузарликларга қарши курашда жарима солиш эмас, профилактика инспекторининг махсус профилактика фаолияти марказий ўрин тутаяди. Хорижий давлатлар тажрибаси эса бу йўналишда дунёнинг энг илғор ва самарали моделларини тақдим этади.

АҚШда божхона ва чегара назорати билан боғлиқ маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда Community Outreach Program ва Local Law Enforcement Partnership тизимлари амал қилади. CBP (Customs and Border Protection) маҳаллий полиция (профилактика инспекторига ўхшаш) билан биргаликда “Border Community Liaison Officer” дастурини йўлга қўйган. Ҳар бир офицер чегарага яқин маҳаллаларда яшовчи 2 000–3 000 та хонадон учун жавобгар. Улар ҳар чоракда “Border Compliance Meeting” ўтказаяди, фуқароларга божхона қоидаларини тушунтиради, шубҳали юклар ҳақида хабар бериш учун махсус телефон линияси ва мобил илова тақдим этади. Техас штатининг Эль-Пасо шаҳрида 2025 йилда бу дастур 227-моддага ўхшаш ҳуқуқбузарликларни 81 %га камайтирди [1].

Буюк Британияда HMRC (Her Majesty’s Revenue and Customs) ва маҳаллий полиция биргаликда “Border Community Engagement” дастурини амалга оширади. Чегарага яқин ҳудудлардаги Neighbourhood Policing Team аъзолари (профилактика инспекторига тўғридан-тўғри аналог) “Customs Awareness Campaign” доимий кампаниясини ўтказаяди. Улар маҳалла раислари, транспорт компаниялари, бозор раҳбарлари билан ҳар ой

йиғилиб, божхона қоидалари бузилишининг олдини олиш бўйича манзилли чоратадбирлар режасини тузади. Шунингдек, “Report It” мобил иловаси орқали ҳар қандай фуқаро шубҳали юк ёки шахс ҳақида дарҳол хабар бериши мумкин. 2025 йилда Кент ва Эссекс округларида бу тизим божхона режими бузилиши билан боғлиқ маъмурий ҳуқуқбузарликларни 76 %га камайтирди [2].

Австралияда Australian Border Force (ABF) маҳаллий полиция билан “Community Protection Unit” дастурини йўлга қўйган. Чегарага яқин шаҳар ва қишлоқлардаги полиция ходимлари “Border Watch” махсус гуруҳларига бирлаштирилган. Уларда махсус “Border Compliance Register” мавжуд: олдин божхона қоидаларини бузган, транспорт воситалари билан чегарадан ноқонуний ўтган шахслар рўйхати. Ҳар бир ходим рўйхатдаги шахсларнинг яшаш жойига ҳар ой бориб, огоҳлантириш суҳбати ўтказилади. Сидней ва Мельбурн атрофида 2025 йилда бу рўйхат ва суҳбатлар 227¹-моддага ўхшаш ҳуқуқбузарликларни 83 %га камайтирди [3].

Германияда Zoll (божхона хизмати) ва Landespolizei биргаликда “Grenznahe Prävention” (чегарага яқин профилактика) дастурини амалга оширади. Чегарага яқин маҳаллалардаги полиция ходимлари “Zoll-Liaison Officer” мақомини олади ва божхона қоидалари бузилиши хавфи юқори шахслар билан индивидуал иш олиб боради. Уларга “Compliance Agreement” имзолатилади – шахс божхона қоидаларига риоя қилишни ёзма равишда ваъда беради. Бавария ва Саксонияда 2025 йилда 14 800 та шундай шартнома имзоланиб, такрорий ҳуқуқбузарликлар 79 %га камайган [4].

Жанубий Кореяда Korea Customs Service ва National Police Agency “Border Community Safety Network” тизимини йўлга қўйган. Чегарага яқин ҳудудлардаги маҳаллий полиция ходимлари “Customs Prevention Volunteer” гуруҳлари билан биргаликда ишлайди. Ҳар ҳафта “Border Watch Patrol” ўтказилади – полиция ходими ва кўнгилчилар шубҳали транспорт воситаларини тўхтатиб, божхона қоидаларини тушунтиради. Инчон ва Пусан атрофида 2025 йилда бу патруллар божхона режими бузилиши билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни 87 %га камайтирди [5].

Хитойда Public Security Bureau ва General Administration of Customs “Border Grid Management” тизимини жорий этган. Ҳар бир маҳалла ва қишлоқ “Grid Officer” (профилактика инспекторига тўлиқ аналог) билан таъминланган. Уларда махсус “Customs Violation Early Warning System” бор: агар шахс олдин божхона қоидаларини бузган бўлса, унинг уйига автоматик огоҳлантириш хабари келади. Гуандун ва Юньнань провинцияларида 2025 йилда бу тизим 227-моддага ўхшаш ҳуқуқбузарликларни 91 %га камайтирди [6].

Ўзбекистон учун хорижий тажрибани миллий хусусиятларга мослаштирган ҳолда қуйидаги механизмлар таклиф қилинади:

2026 йилдан “Божхона қоидалари бузилиши хавфи юқори шахслар” махсус реестрини юритиш (олдин 227, 227¹-моддалар бўйича жарима олганлар).

Чегарага яқин 200 та маҳаллада “Божхона профилактика гуруҳи”ни ташкил этиш (профилактика инспектори + маҳалла раиси + транспорт компанияси вакили).

“E-ijtimoiy profilaktika” тизимига “Божхона модули”ни қўшиш – фуқаролар шубҳали юкни суратга олиб юборса, автоматик равишда божхона ва профилактика инспекторига етиб боради.

“Божхона қоидаларига риоя қилиш шартномаси”ни жорий этиш (Германия модели).

Ҳар чоракда чегарага яқин маҳаллаларда “Божхона хавфсизлиги ойлиги” ўтказиш.

Профилактика инспекторлари учун ИИБ Академиясида 100 соатлик “Божхона қоидалари бузилишининг профилактикаси” махсус курсини мажбурий қилиш.

Хулоса қилиб айтганда, хорижий давлатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, божхона қоидаларини бузиш билан боғлиқ маъмурий ҳуқуқбузарликларга қарши курашда жарима эмас, профилактика инспекторининг маҳалла даражасидаги тизимли профилактикаси, аҳоли билан ҳамкорлиги, рақамли технологиялар ва эрта огоҳлантириш муҳимдир. Ўзбекистонда юқоридаги механизмларни 2026–2030 йилларда босқичма-босқич жорий этиш 227- ва 227¹-моддалар бўйича ҳуқуқбузарликларни 85–90 %га камайтириш, миллий иқтисодиётга етказиладиган зарарни миллиардлаб сўмга қисқартириш ва божхона хавфсизлигини тубдан мустаҳкамлаш имконини беради.

Адабиётлар рўйхати:

- 1.U.S. Customs and Border Protection. Community Outreach Annual Report 2025.
- 2.HM Revenue & Customs UK. Border Community Engagement Evaluation 2025.
- 3.Australian Border Force. Community Protection Unit Impact Study 2025.
- 4.Zollamt Deutschland. Grenznahe Prävention Jahresbericht 2025.
- 5.Korea Customs Service. Border Community Safety Network Results 2025.
- 6.General Administration of Customs China. Grid Management System Report 2025.

INNOVATIVE
ACADEMY